

2023-10-27

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad
Eva Marie Rigné

Utbildningsdepartementet

10333 STOCKHOLM

Synpunkter på regeringens forsknings- och innovationspolitik

Inledning – FoI i en samhällskontext

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) anser att målen för forsknings- och innovations(FoI)-politiken behöver sättas in i en samhällskontext.

En kontextuell faktor är regioners och kommuners allt viktigare roll i FoI-landskapet. Ska nationella mål uppnås kräver det en medverkan av och samverkan med framför allt bärare av det regionala utvecklingsansvaret. Regioner och kommuner är framgångsrika i europeiska ramprogram, och driver innovativt regionalt utvecklingsarbete där satsningar på forskning och innovation (FoI) utgör en stor andel.¹ De är utbildningsanordnare för ett flertal akademiska yrkesutbildningar, och viktig samverkanspartner för universitet och högskolor.

I flera avseenden har den sociala kontext som forskning och innovation bedrivs i, helt förändrats sedan den förra FoI-propositionen. Covid 19-pandemin har påverkat hälso- och sjukvården och folkhälsan men också utbildningssektorn och omsorgen. Trots stora påfrestningar klarade samhället av sina uppdrag.

Digitaliseringen av arbetsliv och utbildning tog ett språng framåt. Den pågående omställningen till ett hållbart samhälle (miljömässigt, energitekniskt, socialt) sker i ett uppdrivet tempo. Detta påverkar allt ifrån infrastruktur, samhällsbyggande och -planering till behovet av innovativt arbete för att lösa försörjningsfrågor av olika slag.

Inriktningen på kommuners och regioners FoI är behovsmotiverad och kopplad till stora samhällsutmaningar. SKR menar att det är av stor vikt att

¹ SCB *Forskning och Utveckling i Sverige – offentliga sektorn 2021*, SCB *Forskning och utveckling regionalt och globalt 2021*, SCB *Innovation i offentlig sektor*, nästa publicering 23-11-06

detta synliggörs då denna kunskap direkt kan nyttiggöras, i synnerhet i välfärdens verksamheter. Men den är också av helt central betydelse för omställningen till ett hållbart samhälle, vilket är en fråga förbundets medlemmar arbetar med löpande i vardagen såväl som strategiskt med en lång utvecklingshorisont. Således behandlar inspelet aspekten *innovation* som efterfrågas av regeringen. *Internationalisering* berörs också. Kommuner och regioners FoI sker både lokalt och nationellt men i ökande grad inom ramen för internationellt samarbete inom EU:s ramprogram. Det gäller framför allt kopplat till det regionala utvecklingsansvaret, men också inom hälso- och sjukvårdens FoI.

Excellens är den tredje aspekt som regeringen efterfrågar. SKR anser att excellent FoI också bedrivs utanför universiteten. Detta visas inte minst genom medlemmarnas framgångsrika deltagande i EU-program. I många regioner bedrivs ett aktivt arbete i samverkan med akademien och näringslivet inom ramen för s.k. Science parks eller andra samverkansarenor, där forskning och praktik möts och skapar framtidens processer, produkter och tjänster.

Mål för FoI-politiken

Under 2000-talet har svensk forsknings- och innovationspolitik följt den internationella trend som består av att den inriktats mer mot samhällsliga utmaningar.² Sveriges FoI-politik kan beskrivas som balanserad mellan behovsriktad och forskarinitierad FoI. Detta är positivt. SKR diskuterar i detta inspel dock endast behovsmotiverad FoI.

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) anser att den kommande forsknings- och innovationspolitiken bör inriktas på fortsatt och förstärkt satsning på samhällsrelevant och behovsmotiverad forskning och innovation (FoI) som svarar på globala och nationella samhällsutmaningar.

Till de vanliga målen för FoI-politiken, att bidra till en positiv och hållbar samhällsutveckling och förstärkt konkurrenskraft i näringslivet, kan läggas behov av att den ska bidra till att stärka det svenska samhällets säkerhet, hållbarhet och robusthet.

I hela välfärden finns ett stort innovationsbehov, rörande både arbetssätt, tjänster och resursanvändning. Det finns också behov av ett ändamålsenligt samspel med staten.

Sveriges kommuner och regioner står inför stora utmaningar. Med en demografisk utveckling där färre ska försörja allt fler, stora utmaningar gällande kompetensförsörjning till skola, vård och omsorg, samt hantera

² Lunddeklarationen 2009, Horisont 2020- och Horisont Europaprogrammen är exempel på hur denna inriktning yttrar sig forskningspolitiskt.

konsekvenserna av klimatutmaningar har behovet av omställning och innovation aldrig varit större i offentlig sektor.

SKR anser därför att regeringen ska ge Vinnova i uppdrag att, i samverkan med SKR, DIGG och Forte, utveckla ett nationellt program för innovation för offentlig sektor, med fokus på hur digitalisering, AI och annan välfärdsteknik kan bidra till att lösa de utmaningar som sektorn konfronteras med.

I en bilaga specificerar SKR behov av former för samspel med staten kring FoI-politiska mål och behovsmotiverad FoI, FoI-behov inom olika välfärdssektorer, stöd till forskningsinfrastrukturer samt synpunkter på etikprövningslagens konsekvenser för FoI hos regioner och kommuner.

SKR anför inte i denna skrivelse synpunkter på högre utbildning, och dess betydelse för kompetensförsörjningen. Dessa frågor är så omfattande och av sådan vikt för förbundet och dess medlemmar att SKR önskar behandla dem i särskild ordning, och därför återkommer till departementet angående dem.

Programsatsning innovation för kommuner och regioner

Sverige har en decentraliserad samhällsmodell där kommuner och regioner har omfattande uppdrag när det gäller välfärd, samhällsutveckling och demokrati. Med 14 procent av BNP består av tjänster som produceras av den kommuner och regioner, och utgör därmed huvuddelen av svensk offentlig sektor.

Kommun- och regionsektorn befinner sig i början av en period med stora krav på omställning. SKR:s ekonomirapport visar på tilltagande utmaningar för kommuner och regioner i form av ökade kostnader, demografiskt tryck och omfattande brist på arbetskraft i framtiden. För att upprätthålla svensk offentlig välfärd krävs en ökad produktivitet och effektivitet, men även helt nya lösningar för att bedriva välfärd. Behovet av innovation och förnyelse av sällan varit större än nu, inte enbart för kommuner och regioner, utan för hela landets välstånd och för att kunna upprätthålla den offentligt finansierade välfärden.

Förutom utmaningar att säkerställa framtidens välfärdsleverans har ett antal kommuner och regioner drabbats, och fler kommer att drabbas, av klimatförändringarna. De tvingas därmed hantera effekter av bland annat översvämningar, skred, värme och bränder. Investeringar för att hantera kommande klimatanpassningar beräknas komma att kosta hundratals miljarder kronor, pengar som inte finns och lösningar som ännu inte är framtagna.

Kommunerna förväntas också göra allt större insatser för att förebygga och förhindra kriminalitet och gängvåld och tillsammans med regionerna att skala upp beredskapen och det civila försvaret. Återigen, behovet av innovation och förnyelse av sällan varit större än nu.

Samtidigt ser vi att Sverige, ur i ett internationellt perspektiv, tappar mark gällande digitalisering. Från att vara ett land i framkant faller vi i rankingarna. Vår självbild av att vara en framstående IT-nation stämmer inte överens med verkligheten. Senaste rankingen från EU-kommissionens Egovernment Benchmark faller Sverige ned ytterligare till plats nummer 16, eller där vi ligger på en 17 plats på OECDs globala AI-index som publicerades våren 2023. Vi kan också se att våra grannländer spänner bågen att inte bara följa med i utvecklingen utan vara ledande kunskapsnationer. Exempelvis Finland sätter upp ett 4 % mål av BNP som ska gå till investeringar för innovation och forskning, och där ligger Sverige långt efter.

Härutöver ser vi att EU väljer att i större utsträckning lägga FoI-medel för att möta såväl industrins behov, som till offentliga aktörer, för att lösa de gigantiska samhällsutmaningar vi har framför oss.

Baserat på detta ser SKR med stor oro på hur regeringen aviserat betydande nedskärningar av innovationssatsningar för offentlig sektor. Detta i en tid när Sverige i själva verket behöver öka satsningarna för att fortsätta vara en ledande kunskapsnation med en offentlig sektor i världsklass. SKR ser därför behov av en strategisk satsning på forskning och innovation i syfte att bidra till att lösa de samhällsutmaningar vi har inom offentlig sektor.

En sådan satsning är även starkt kopplad till de näringspolitiska målen om ett näringsliv med internationell konkurrenskraft. Genom att svenska kommuner och regioner agerar som ”testbäddar” för ny teknik och innovation i en ännu högre utsträckning än idag bidrar en sådan satsning till att stärka Sveriges konkurrenskraft inom områden där det finns en exportpotential.

SKR föreslår därför att regeringen:

- Ger Vinnova, i uppdrag att, i samverkan med SKR, DIGG och Forte, utveckla ett nationellt program för innovation för offentlig sektor, med fokus på hur digitalisering, AI och annan välfärdsteknik kan bidra till att lösa de utmaningar som sektorn konfronteras med. Anslaget till programmet bör utgöra en långsiktig satsning (10-årig) och uppgå till 500 mkr per år (motsvarande satsning som gjorts för industrin).
 - a. Ett sådant program behöver ta sin utgångspunkt i:
 - i. de välfärdsutmaningar som kommuner och regioner har att lösa och där AI, digitalisering och annan

- välståndsteknik är medel för att nå målet att upprätthålla svensk offentlig välfärd.
- ii. Digitaliseringens påverkan på invånaren och AIs effekt på våra demokratiska institutioner.
 - b. Satsningen bör även innehålla möjligheten till att utforma ett talangprogram i form av samverkansdoktorander som stärker kommun- och regioner inom AI och digitalisering.
 - c. Satsningen bör fokuseras på de kommuner och regioner som ligger längst fram, snarare än att få alla regioner och kommuner att jobba med innovation. Däremot bör satsningen inkludera ett uppskalningsarbete som säkerställer att de innovationer och lösningar som tas fram även skalas upp, får en stor spridning och är nyttogörande. Här kan SKR utgöra en viktig partner och plattform för att säkerställa en uppskalning och spridning.
 - d. Satsning som tar sikte på att stärka samarbeten mellan näringsliv, forskningsmiljöer och de kommuner och regioner som ligger i framkant gällande innovation.

Med inspiration från t.ex. Försöksverksamhetskommittén, KOMET, Energimyndighetens arbete med att hitta former för regulatoriska sandlådor och EU:s slutsatser i den nyligen framtagna Net Zero Industry Act om behovet av regulatoriska sandlådor, bör även det nationella programmet utformas med liknande sandlåde-modeller. Genom de regulatoriska sandlådorna skapas utrymmen för aktörer att under ett förenklat regelverk testa nya produkter, tjänster och affärsmodeller under en begränsad tid. Risken är annars stor att innovationskraften begränsas av gällande regelverk.

Digitalisering ger stora möjligheter att utveckla landets gemensamma välfärd. I detta ingår också de nya förutsättningar som AI medför. För att nyttiggöra digitaliseringens möjligheter behöver förmågor och kapacitet för innovations- och förändringsledning utvecklas gemensamt inom offentlig sektor. FoI behöver bedrivas integrerat med verksamhet.

Andra viktiga FoI-frågor

SKR anser att:

- FoI på energiområdet behöver bidra till utvecklingen av energisystemet för att klara klimatomställning, konkurrenskraft, välfärd och försörjningstrygghet. Det omfattar produktion, distribution, lagring, användning, funktionalitet och flexibilitet.
- Ramvillkor för ekosystemet för FoI kan förbättras, t.ex. genom att införa incitamentsstrukturer som skattelättnader för FoI oavsett huvudman; policyutveckling genom innovationshubbar,

inkubatorer, acceleratorer och experiment; s.k. regulatoriska sandlådor, regelförenkling och översyn av lagstiftning; öppen tillgång till forskningsresultat och data via gemensamma öppna nationella bibliotek och databaser.

- Det finns behov av utveckling och fortsatt satsning på den nationella life science-strategin genom att utveckla arbetsformerna så att strategin på ett tydligare sätt kan konkretisera målsättningarna och anknytas till Nära vård-reformen. Life science-strategin behöver knytas ihop med den förändrade hälso- och sjukvården.
- En kraftfull förstärkning av tillämpad välfärdsforskning behövs.
- De nationella forskningsprogrammen inriktade mot stora samhällsutmaningar behöver en omstart i enlighet med förslag i den utvärdering av dem som gjorts. Det kan övervägas om forskningsmedel till områden som exempelvis Brottslighet, Segregation kan behöva styras till forskande myndigheter samt regioner och kommuner i stället för kanaliseras via Vetenskapsrådet till lärosäten, mot bakgrund av den alarmerande snabba utvecklingen avseende dessa samhällsproblem.

Det är positivt att organiseringen av det statliga forsknings- och innovationsstödet via forskningsfinansiärer som är självständiga myndigheter (Vetenskapsrådet, Forte, Formas, Vinnova, Energimyndigheten m.fl.) utreds (U 2022:06).

SKR ser fram emot att ta ställning till de förslag som utredaren lägger angående ny organisation. Förbundet vill dock påtala redan nu att det är av yttersta vikt att den nya organisationen bevarar de goda förutsättningar som byggts upp av Vinnova och Tillväxtverket i samverkan med förbundets medlemmar att driva FoI med inriktning på accelererad hållbar samhällsomställning.

Hur kommuner och regioner arbetar för en grön och hållbar omställning och behöver samspeja med staten har SKR lyft i sitt inspel till regeringens klimatomöte och klimathandlingsplan (SKR dnr 2023/01242). I detta framhålls behovet av nationella innovativa satsningar och strategier avseende grön industrialisering, planering och byggande, transportinfrastruktur samt elnät och energiproduktion, vilket förutsätter riktade satsningar på FoI.³

³ Se också SKR:s ställningstagande *El i hela landet*, SKR 2020, dnr 2019/01465, *Ståndpunkter för ett effektivt lokalt klimatarbete*, SKR 2020, Reglab läroprojekt: *Näringslivets gröna omställning*.

Forskningen på energiområdet behöver bidra till utvecklingen av energisystemet för att klara klimatomställning, konkurrenskraft, välfärd och försörjningstrygghet. Det omfattar produktion, distribution, lagring, användning, funktionalitet och flexibilitet.

Kommuner och regioner arbetar med flera stora och komplexa samhällsutmaningar. Långsiktigt starka FoI- och utbildningssatsningar behövs för att hantera dessa och samtidigt erbjuda effektiva samhällstjänster. Behovet av omställning, innovation och förnyelse har aldrig varit större för svensk offentligt finansierad välfärd än idag. Det är därför högst angeläget med en nationell kraftsamling inom forsknings- och innovationsområdet för att säkerställa morgondagens välfärd.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande

Bilaga:

Översyn av etikprövningslagen, reglering av registerforskning, persondatahantering m.m.

SKR ser mycket positivt på att regeringen nu gör en översyn av Etikprövningslagen. Redan innan lagen skärptes 2020 framförde SKR kritiska synpunkter i remissbehandlingen av lagförslaget. Efter lagskärpningen har förbundets medlemmar fortsatt att framföra kritik mot både Etikprövningsmyndighetens tolkning av lagen och konsekvenserna av denna för kommunal och regional FoI. Samverkansforskning avseende kliniska praktiker, och verksamheter i barnomsorg och skola har avsevärt försvårats.

Regeringen hänvisar till att lagstiftningen fått den oönskade konsekvensen att inskränka forskningens frihet, men SKR vill understryka att detta inte gäller enbart universitetsbaserad FoI utan för samtliga huvudmän.

- SKR anser att utredarens uppdrag ska utsträckas till att omfatta konsekvenserna också för regioner och kommuner som forskningshuvudmän.

Den nuvarande situationen inverkar också menligt på möjligheterna att bedriva FoI t.ex. inom ramen för EU:s ramprogram och i konsortier med andra partners, då andra medlemsstaters (liksom s.k. tredje land-partners) etikprövningsreglering så starkt avviker från Sveriges.

I synnerhet har personuppgiftshantering, registerforskning, analyser baserade på data från öppna jämförelser, kvalitetsregister, brukarundersökningar och liknande försvårats. SKR erinrar om de synpunkter som framförts på SOU 2014:45 *Unik kunskap genom registerforskning*; SOU 2018:4 *Framtidens biobanker*; SOU 2018:36 *Rätt att forska – långsiktig reglering av forskningsdatabaser*; remiss av departementspromemorian *Långsiktig reglering av forskningsdatabaser* (U 2022/04089).

SKR anser att det finns en stor potential för framgångsrik forskning på registerdata liksom *real world data* att möta samhällsutmaningar, och den kan tjäna som underlag för politiska beslut både i staten och i kommuner och regioner. Det finns i kommuners och regioners verksamheter stora områden som definitivt är underbeforskade och till vilka ny sådan forskning (utöver medicinsk, eller hälso- och sjukvårdsinriktad, också

samhällsvetenskaplig, humanistisk, rättsvetenskaplig) skulle kunna ge stora bidrag. Socialtjänsten och äldreomsorgen är exempel på sådana områden.

SKR välkomnar också att en ny biobankslag införts, vilket efterlystes i inspelet till förra forsknings- och innovationspolitiska propositionen.

- Förbundet vill dock erinra om att frågan om beslutsoförmögna personers medverkan i forskning inte har lösts i den nya biobankslagen. Mot bakgrund av detta uppmanade riksdagen vid behandlingen av denna lag, genom ett tillkännagivande, regeringen att se över lagreglerna i detta avseende. Syftet med en sådan översyn är att säkerställa att lagen medger att prover i vissa fall och under vissa förutsättningar ska kunna bevaras för att användas i forskning samtidigt som ett tillfredsställande integritetsskydd tillgodoses. SKR ser ett behov av att regeringen skyndsamt arbetar för att lösa det identifierade problemet i linje med vad som anförs i Riksdagens tillkännagivande.

Samspel med staten angående behovsmotiverad FoI

Flera verktyg för att styra FoI in mot ökad samhällsrelevans har etablerats och använts, till exempel utpekande av Strategiska Forskningsområden (SFO) och Strategiska Innovationsprogram (SIP). SKR anser att dessa har varit framgångsrika och värdefulla, och att denna inriktning bör fortsätta.

De tioåriga nationella forskningsprogram inriktade på stora samhällsutmaningar som etablerades i och med 2016 års forsknings- och innovationspolitiska proposition (fler tillkom i forskningspropositionen 2020/21) tas upp i ett senare avsnitt.

SKR saknar en arena för en med staten gemensam värdering och diskussion av vad som krävs för att riktade FoI-satsningar bättre ska kunna leverera de resultat och den kunskapsproduktion som var syftet med deras inrättande. Idag inhämtar regeringen synpunkter och analys från de forskningsfinansierande myndigheterna. Då saknas underlag rörande den FoI som bedrivs utanför universitets- och högskolesektorn.

SKR presenterar regelbundet trend- och omvärldsanalysen ”Vägval för framtiden” för förtroendevalda och anställda i kommuner och regioner, i syfte att ge ett underlag för arbetet med morgondagens välfärd. Förbundet ser behov av att komplettera denna omvärldsanalys med scenarier om alternativa framtider. Institutet för Framtidsstudiers program ”Mänsklighetens vägval – demokrati, teknik, samhälle och framtida generationer” skulle kunna ge det men behöver kompletteras med kunskap hämtas från kommun- och regionföreträdare.

SKR gör också inspel till forsknings- och innovationspolitiska propositioner men det saknas en kontinuerlig dialog med Regeringskansliet. Regeringen har tillsatt en forskningsberedning men däri saknas företrädare för regioner och kommuner.

- Ett forum behövs för dialog mellan Regeringskansliet, SKR och dess medlemmar om forsknings- och innovationspolitiska frågor och behov av kunskapsutveckling som svar på samhällsutmaningar.

Forsknings- och innovationslandskapet karakteriseras ofta som ett ekosystem – komplext, sammanhängande, med en mångfald aktörer, som verkar i både samarbete/partnerskap och konkurrens.

SKR:s medlemmar är delar av detta ekosystem, t.ex. genom regionala utvecklingsstrategier, innovationsfrämjande arbete och uppbyggnaden av regionala och kommunala infrastrukturer för FoI.

Regionernas hälso- och sjukvård är ett delsystem i ekosystemet som redan håller hög kvalitet, men givetvis kan förbättras. Omställningen till Nära vård innebär att även den kommunala hälso- och sjukvården blir en allt viktigare plats för FoI. En växande andel åldrad befolkning kommer att ställa fortsatt stora krav på ett välfungerande, högkvalitativt hälso- och sjukvårdssystem. Staten och regionerna satsar idag gemensamt på Klinisk behandlingsforskning. Denna forskningssatsning leder till direkt patientnytta och har potential att utvecklas ytterligare till en bredare inriktning som kan engagera fler kliniska forskare.

Samhällsbyggnad och omställningen till ett hållbart samhälle är ett annat exempel. Regionala smarta specialiseringsstrategier innehåller också hållbarhetsaspekter och utformas i relation till bl.a. Agenda 2030. Därtill pågår just nu en stor förändring av landets ekonomiska geografi genom grön nyindustrialisering av främst Mellansverige och Norrland vilken förutsätter ett intensivt FoI-arbete där regionala och nationella utvecklingsstrategier behöver samspela.

- SKR anser att statliga satsningar på utmaningsdriven FoI bör förstärkas. Nationella satsningar behöver dock ta hänsyn till kommuners och regioners plats i ekosystemet för FoI för att uppnå synergieffekter med medlemmarnas arbete i EU:s regionala utvecklingsfonder och ramprogrammet för forskning och innovation Horisont Europa.
- Det finns behov av utveckling och fortsatt satsning på den nationella life science-strategin genom att utveckla arbetsformerna så att strategin på ett tydligare sätt kan konkretisera målsättningarna och anknytas till Nära vård-reformen. Life science-strategin behöver knytas ihop med den förändrade hälso- och sjukvården.

- Det behövs en fortsatt statlig satsning på Klinisk behandlingsforskning. Regelkrav och egenkonstruerade hinder för kliniska prövningar behöver undanröjas.
- Ramvillkor för ekosystemet kan förbättras, t.ex. genom att införa incitamentsstrukturer som skattelättnader för FoI oavsett huvudman; policyutveckling genom innovationshubbar, inkubatorer, acceleratorer och experiment; regelförenkling och översyn av lagstiftning, öppen tillgång till forskningsresultat och data via gemensamma nationella bibliotek och databaser.
- SCB:s undersökning Innovation i offentlig sektor bör inkluderas som en del av den officiella statistiken.
- Medel bör avsättas för att tillgängliggöra evidensbaserad kunskap inom olika områden, av typen ”best practice” eller ”what works”-sammanställningar, att användas av beslutsfattare och huvudmän för offentliga tjänster.

Behov av forskning och innovation i kommuner och regioner

Inspel till FoI-propositioner innehåller med nödvändighet både kort- och långsiktiga perspektiv på kunskapsutveckling. I detta avsnitt tas behov på kort sikt upp. SKR vill understryka att dessa är ett urval, inte en fullständig inventering. Fokus på breda samhällsutmaningar gör dessutom att FoI i samverkan över disciplin-, ämnes- och professionsgränser som är central.

Tillämpad välfärdsforskning – välfärdsbrottslighet, brottsförebyggande arbete, trygghet, socialtjänstens kunskapsbehov

Grov våldsbrottslighet liksom s.k. hedersbrott har tilltagit i mycket stor omfattning under de senaste åren, och går allt längre ner i åldrarna. Fler flickor och kvinnor begår grova brott. Gängkriminalitet och organiserad brottslighet syns allt mer i Sverige, i alla typer av bostadsområden och kommuner, storstäder såväl som glesbygder. Den kommunala socialtjänsten har varit föremål för en desinformations- och påverkanskampanj med global spridning, och med konsekvenser som bedöms påverka nationens säkerhet, inte enbart socialtjänstens anställda. Hot riktas i ökande utsträckning mot både anställda i välfärden och förtroendevalda.

Brottsligheten som riktas mot välfärden bedöms av SKR vara systemhotande. Utvecklingen och omfattningen har tilltagit mycket snabbt under kort tid. Välfärdsbrottslighet både urholkar tilliten till välfärdssystemen, och i förlängningen samhället, samt leder till stora

utgifter. Det finns därför ett stort behov av forskningsbaserade analyser av detta område. Socialtjänst, vård och omsorg är utsatta men också kultur- och föreningsliv. Fritids- och idrottssektorn har i snabbt ökande tempo utsatts för grov, organiserad brottslighet med både ekonomisk och våldsinriktning. Kunskapsläget kring de senare områdena är magert. Visserligen har den förra regeringen inrättat ett nationellt forskningsprogram om Brottslighet men detta har förlagts hos Vetenskapsrådet, har en grundforskningsinriktning och riktas till universitetsforskare.

Kommunerna har också ålagts ansvar för brottsförebyggande arbete. Implementeringen av detta på lokal nivå behöver beforskas.

Socialtjänsten har fortsatt stora behov av forskning kring effektiva interventioner inom alla sina verksamhetsområden, och utveckling av en kunskapsbaserad socialtjänst. Detta är också en följd av den kommande Socialtjänstlagens krav.

- SKR anser att det i ljuset av samhällsutvecklingen behövs en utökad satsning på tillämpningsinriktad välfärdsforskning. Det kan ske t.ex. genom en kraftfull utbyggnad av det nationella forskningsprogram som Forte ansvarar för.

Nationella forskningsprogram

De tioåriga nationella forskningsprogram inriktade på stora samhällsutmaningar som etablerades i och med 2016 års forsknings- och innovationspolitiska proposition är ett verktyg för utmaningsdriven forskning och innovation. Flera av dem har en inriktning som är direkt anknuten till kommuners och regioners verksamheter och huvudmannaskap. Utvärdering av programmen pekar på en svaghet som SKR tidigare identifierat. De har i mycket varierande utsträckning förmått samverka med, och utveckla sina forskningsagendor med samhällsföreträdare och behovsägare.⁴ Därmed minskas förutsättningarna att leverera samhällsrelevant kunskap.

- SKR föreslår att uppdragen återkallas av regeringen och att en omfördelning bland ansvariga forskningsmyndigheter görs. Regeringen kan också revidera myndighetsinstruktioner och

⁴ Arnold, E., Melin, G. och Olsson, J. (2022) *A formative meta-evaluation of Seven Swedish National Research Programmes 2017-2021*, Technopolis Group, Formas Report R8:2022. Ansvar för att utveckla nationella forskningsprogram har gått till Vetenskapsrådet, Formas, Forte och Vinnova. Det mest positiva exemplet på utveckling av program tillsammans med behovsägarna är Nationella forskningsprogrammet om Tillämpad välfärdsforskning, ansvarig myndighet Forte.

regleringsbrev, och ge direktiv om programmens inriktning, så bättre måluppfyllelse kan erhållas.

Nära vård-reformen skapar nya FoI-behov

Nära vård-reformen skapar behov av tvärspektoriell FoI i både regional och kommunal hälso- och sjukvård. Den tydliggör att FoI är en kärnverksamhet som behöver utvidgas och få mer stöd. Hälso- och sjukvårdslagens formulering om forskning i hälso- och sjukvården behöver revideras, så kongruens uppnås med formuleringarna om det nationella grunduppdraget 3a kap 1 § 5 punkten i Hälso- och sjukvårdsförordningen. Det betyder också att Utbildningsdepartementet och Socialdepartementet tillsammans behöver bereda hälso- och sjukvårdens FoI-frågor. Kopplingen till det större området hälsa och life science gör att den nationella life science-strategin på ett tydligare sätt behöver knytas ihop med förändringarna i hälso- och sjukvårdssystemet. Om så sker finns goda möjligheter att skala upp och kommersialisera FoI-arbetets resultat. Därmed behövs också Klimat- och näringsdepartementet involveras.

En ofta förekommande missuppfattning är att när det gäller forskning i primärvården eller nära vård, är det arbetssätt eller digitala lösningar som behöver beforskas. Det är en alltför snäv bild av verkligheten. Det behövs också forskning om de medicinska kunskapsluckor som finns rörande de tillstånd som hanteras i primärvård och hos kommunerna. Det är ofta andra diagnoser än det som handläggs på sjukhus och i slutenvård. Primärvården handlägger många kroniska och/eller akuta tillstånd vilka inte hanteras på sjukhus, inte minst inom de s.k. stora folksjukdomarna inklusive psykisk ohälsa. En ökande andel sjukvård i hemmet medför behov av forskning om patientsäkerhet och arbetsmiljö.

Klinisk forskning, liksom kliniska studier och prövningar behöver utföras i primärvården liksom i kommunal hälso- och sjukvård, och har också en stor potential att omsättas i innovation, innovativ praxis och kommersialisering. All FoI på detta område har ett stort behov av stöd för säker, AI-stödd, datadriven utveckling.

- Kopplingen till det större området hälsa och life science innebär att den nationella life science-strategin på ett tydligare sätt behöver knytas ihop med förändringarna i hälso- och sjukvårdssystemet. Medel behöver avsättas för detta.
- Hälso- och sjukvårdslagens formulering om forskning i hälso- och sjukvården behöver revideras.
- Utökat stöd behövs till klinisk forskning och innovation inom alla vårdformer, hos alla typer av vårdgivare men i synnerhet till statens och regionernas gemensamma forskningsprogram Klinisk behandlingsforskning.

- Det behövs forskning på de medicinska kunskapsluckor som finns rörande tillstånd som hanteras utanför sjukhus, av primärvård eller kommunerna.

Forskningsinfrastrukturer

Regioner och kommuner är också huvudmän för stora och viktiga forskningsinfrastrukturer. Bland dessa återfinns biobankers, register, testbäddar och prövarenheter men också inkubatorer och science parks som utgör en viktig del av infrastrukturen för innovation i Sverige.

SKR vill särskilt lyfta fram Biobank Sverige, en utvecklad infrastruktur för biobanking samt ett samarbete mellan regioner, akademi och näringsliv med målet att skapa förutsättningar för bättre forskning och produkter vars syfte är att leda till bättre vård och allmännytta. Vetenskapsrådet (VR) beviljade 2017 sammanlagt 35 miljoner kronor för 2018 och 2019 för en långsiktig uppbyggnad av en ny organisation för biobankers i Sverige. För åren 2020-2024 beviljade VR 25 miljoner kronor per år. Denna nivå är emellertid för låg för att säkra såväl nationell samverkan som harmonisering, förvaltning och drift av nationella funktioner samt den utveckling som krävs beträffande bland annat utrustning, kompetens och system för att stödja framtidens och utvecklingen av precisionsmedicin. SKR vill poängtera betydelsen av en fortsatt långsiktig satsning på en nationell biobanksinfrastruktur som omfattar bland annat aktörer från såväl universitetsbaserad forskning som hälso- och sjukvård.

- Det behövs resurser direkt till regionernas biobanksverksamheter för att möta kraven på hög kvalitet på och god tillgänglighet på insamlade prov samtidigt som berörda patienters integritet värnas.
- Forskningsinfrastrukturen Kliniska Studier Sverige och annan infrastruktur för att underlätta kliniska prövningar behöver också fortsatt stöd.

Praktiknära skolforskning och ULF-avtal

ULF (Utbildning Lärande Forskning) utgör ett viktigt komplement till övrig forskning genom att den praktiknära forskningen sker i nära samverkan mellan lärosäten och skolhuvudmän. Båda verksamheterna ska vila på vetenskaplig grund, vilket kräver en pågående kunskapstillväxt inom området.

ULF har permanentats efter fem års försöksverksamhet med dokumenterat goda resultat (Prop 2020/21:60). Idag deltar samtliga lärosäten med lärarutbildningar och drygt 200 skolhuvudmän i verksamheten. ULF skapar genom sin infrastruktur och sina överskridande miljöer förutsättningar för progression och långsiktig utveckling inom båda verksamheterna.

SUHF och Ifous (de tre huvudmannorganisationerna) har gemensamt utarbetat ett nationellt avtal för att skapa likvärdighet i hela landet vad gäller möjligheterna att medverka till och delta i praktisknära forskning i samverkan. Avtalet innebär att lärosäten och skolhuvudmän gemensamt ansvarar för genomförandet av praktisknära forskning i samverkan som bidrar till att skapa ömsesidigt mervärde för bådadas uppdrag genom att ny kunskap genereras, sprids och tillgängliggörs.

SKR föreslår att:

- Regeringen ingår avtal utifrån det inlämnade avtalsförslaget samt avsätter statliga medel till ULF-verksamheten i linje med vad som anges i inlämnat avtalsförslag.

Förslag till statliga ULF medel 2025–2034

År	Bas	Utvecklingsstöd	5 Koordinerande funktion	Ett Nationellt kansli	Summa
2025	64	15	7,5	4	90,5
2026	70	15	7,5	4	96,5
2027	76	20	7,5	4	107,5
2028	82	20	7,5	4	113,5
2029	88	25	7,5	4	124,5
2030	94	25	7,5	4	130,5
2031	100	30	7,5	4	141,5
2032	106	30	7,5	4	147,5
2033	112	30	7,5	4	153,5
2034	118	30	7,5	4	159,5